

دانشکده اخلاق
رشته اخلاق کاربردی
پایان نامه کارشناسی ارشد

ارزیابی اخلاقی احکام فقهی وفای به عهد

استاد راهنما:

حجت الاسلام دکتر علی پاکپور

استاد مشاور:

حجت الاسلام دکتر مهدی معظمی نژاد

دانش پژوه:

روح الله بابانژاد گنجی

تیرماه ۱۴۰۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز تحقیقات و تدریس
موسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت

بسم تعالی

صورت جلد دفاع پایان نامه

با تمایلات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه)

جلد دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد جناب آقای روح الله یانزادگنجانی رشته: اخلاق کاربردی

تحت عنوان: ارزیابی اخلاقی احکام فقهی دفاعی به عهد

باجضور استاد راهنما، استاد مشاور و هیأت داوران در موسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت در تاریخ ۱۴۰۰/۴/۲۷ برگزار گردید و پایان نامه

ایشان با کسب نمره عدد: ۸۸.۶۰ به حروف: هجده و سه با درجه مستفاد پذیرفته شد.

نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
مدیر گروه: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمد رضا کریمی	دکتر	
استاد راهنما: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر علی پاکپور	دکتر	
استاد مشاور: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر مهدی معظمی نژاد	دکتر	
استاد داور: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر حنیف نصراللهی نسب	دکتر	
نماینده تحصیلات تکمیلی: جناب آقای مصطفی زارعی	دکتر	

معاون آموزشی و پژوهشی
دکتر محمد زارعی

دانشکده اخلاق
رشته اخلاق کاربردی
پایان نامه کارشناسی ارشد

ارزیابی اخلاقی احکام فقهی وفای به عهد

استاد راهنما:

حجت الاسلام دکتر علی پاکپور

استاد مشاور:

حجت الاسلام دکتر مهدی معظمی نژاد

دانش پژوه:

روح الله بابانژاد گتابی

تیرماه ۱۴۰۰

تعهدنامه اصالت پایان نامه

این جانب روح الله بابائزاد گتایی فرزند علی متولد ۱۳۷۰ به شماره شناسنامه ۲۱۵۰۱۸۷۹۲۲، صادره

از قائم شهر، به شماره دانش پژوهی ۹۶۱۱۳۰۰۳ رشته اخلاق کاربردی متعهد می شوم:

مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی این جانب تحت نظارت و راهنمایی اساتید راهنما و مشاور مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت بوده و به دستاوردهای دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات و روال متعارف ارجاع داده شده و در فهرست منابع و مآخذ ذکر شده است.

این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف در هر زمان، مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از درجه اعتبار ساقط بوده و دانشگاه حق پیگیری قانونی خواهد داشت.

نام و نام خانوادگی دانش پژوه

تاریخ و امضا

حقوق مادی و معنوی پایان نامه

چاپ و انتشار پایان نامه های تحصیلی دانش پژوهان مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت، بیانگر بخشی از فعالیت های علمی پژوهشی مؤسسه است.

اینجانب روح الله بابانژاد کتابی دانش پژوه رشته اخلاق کاربردی مقطع کارشناسی ارشد، متعهد می گردم موارد ذیل را در خصوص حقوق مادی و معنوی پایان نامه ام با موضوع «ارزیابی اخلاقی احکام فقهی وفای به عهد» رعایت نمایم و در صورت تخلف از موارد ذیل، کلیه تبعات حقوقی آن برعهده این جانب خواهد بود:

۱. در صورت اقدام به چاپ پایان نامه، مراتب را قبلاً به صورت کتبی به معاونت پژوهش مؤسسه اطلاع دهم و در صورت تمایل مؤسسه به چاپ پایان نامه به صورت کتاب، اولویت با مؤسسه است.
۲. در صورت موافقت معاونت پژوهش با چاپ پایان نامه توسط دانش پژوه، در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل چاپ گردد:

«کتاب حاضر حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته اخلاق کاربردی است که در سال ۱۳۹۹ در مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت به راهنمایی حجت الاسلام دکتر علی پاکپور و مشاوره حجت الاسلام دکتر مهدی معظمی نژاد از آن دفاع شده است».

۳. به منظور غنی سازی منابع و مآخذ کتابخانه مؤسسه، دو نسخه از آن به کتابخانه و دو نسخه نیز جهت بهره برداری به معاونت پژوهش اهدا خواهد شد.

نام و نام خانوادگی دانش پژوه

تاریخ و امضا

تقدیم

به پیامبر اعظم (ص) به پاس اسلامی که زندگی بشر را اخلاقی نمود؛

به امیر مومنان، علی بن ابی طالب (ع)، به پاس بزرگی، شان و مقامش و مذهبی که افتخار آن را دارم؛

به شهیدانی که امنیت و دین داری امروز کشورم به پاس پایداری و اخلاص و خون آن هاست؛

به رهبر عزیزتر از جانم که امیدم سربازی زیر علم او در حکمرانی مهدی موعود است؛

به اندیشمندان، عالمان و مجاهدانی که پیشینه اخلاقی و دینی امروز به پاس زحمات آنان است؛

به اساتیدی که مسئولانه آموختن را، فکر کردن را، زندگی را، خوبی را، و اخلاق را به ما آموختند؛

به کسانی که اخلاقی بودن را به من آموختند، و اخلاقی ماندن را...؛

به اساتید عزیزم استاد علیراده، بوسلکی، کریمی، معظی نژاد، عالم زاده نوری، راستی تبار، حسینی قلعه بهمن، مهدوی فرید، اسلامی

و...؛

به کسانی که کارهای علمی شان راه مبهم بینش و منش اخلاقی را روشن می کند...؛

و به عزیزانم، همسر و فرزندانم که با صبر و سنگینی خود مراد این راه یاری نموده اند.

الشكر و الحمد لله ربّی و ربّ العالمين

الله الذی علّمني بالقلم

سپاس ...

سپاس از کسانی که مانند خدا بی منت مهربان‌اند و بزرگ‌ترین مربیان اخلاق؛

ممنون از پدر، مادر و همسر؛

سپاس از کسانی که همه لحظاتی که برای این پایان‌نامه و تحصیلم گذاشتم، از آن‌ها زدم؛

سپاس بی‌کران پروردگار یکتا را که انسان را هستی بخشید، به طریق علم و دانش رهنمون ساخت،

به هم‌نشینی رهروان علم و دانش مفتخر نمود و خوشه‌چینی از علم و معرفت را روزی انسان ساخت

و نعمت وفای به عهد را زیبنده او قرار داد.

با این وصف و در سیر عالم خلقت، لازم است از تمامی کسانی که درک معانی خلقت را برایم

هموار نمودند، تشکر و امتنان داشته باشم؛ پدر، مادر و همسر و همه استادانی که در مسیر آگاهی و

رشد علمی و معنوی، همراهم بودند؛ به‌ویژه جناب حجت‌الاسلام دکتر پاکپور که در مقام استاد راهنما

و جناب حجت‌الاسلام دکتر معظمی‌نژاد در مقام استاد مشاور یاری‌گر و مشوقی دلسوز بودند.

ممنون و سپاس

چکیده

وفای به عهد یکی از مهم‌ترین ارزش‌ها در نظام اخلاقی است. به‌خاطر آثار فراوانش، در متون اسلامی دارای اهمیت ویژه‌ای است. بخش عظیمی از اهداف فقه و احکام شرعی که برای تنظیم و ساماندهی زندگی بشر توسط شارع وضع گردیدند، با عمل به وفای به عهد تأمین می‌گردد. وفای به عهد در حوزه فقه و اخلاق واجد ارکان مشترک و خاصی است. با وجود حکم اخلاقی لزوم وفای به عهد، مشهور فقها آن را واجب ندانستند؛ بلکه قائل به استحباب آن هستند. در این پژوهش با توجه به شاخصه‌های الزام‌آور اخلاقی، اقسام احکام اخلاقی وفای به عهد مشخص گردید که برخی از آنها منطبق با حکم فقهی مشهور فقهاست و برخی دیگر با حکم مشهور فقها در تراحم‌اند. وظیفه فاعل اخلاقی در موارد تراحم وفای به عهد در گام اول جمع بین دو حکم و عمل به هر دو حکم فقهی و اخلاقی است و در غیر آن صورت، گام بعدی عمل به یکی از طرفین براساس مرجحات باب تراحم است. از آن‌جا که فقه مبین حداقلی تکالیف برای انسان‌ها است، مکمل و متمم تحقق یافتن اهدافش توجه و رعایت اعمال اخلاقی است؛ ازاین‌رو فاعل اخلاقی در موارد تراحمی که قابل جمع نیستند، موظف به عمل وفای به عهد است.

واژگان کلیدی: اخلاق، عهد، وفای به عهد، فقه، احکام فقهی

فهرست مطالب

فصل اول: مفاهیم و کلیات.....	۱
مقدمه.....	۲
گفتار اول: کلیات تحقیق.....	۲
۱-۱-۱- تبیین مسئله.....	۲
۱-۱-۲- اهمیت تحقیق.....	۴
۱-۱-۳- پرسش اصلی و فرعی.....	۵
۱-۱-۴- فرضیه.....	۵
۱-۱-۵- اهداف تحقیق.....	۶
۱-۱-۶- روش تحقیق و تحلیل داده‌ها.....	۶
۱-۱-۷- روش گردآوری تحقیق.....	۶
۱-۱-۸- پیشینه و تاریخچه نظری تحقیق.....	۶
۱-۸-۱- پیشینه وفای به عهد (در حوزه اخلاق).....	۷
۱-۸-۲- پیشینه وفای به عهد (در حوزه فقه).....	۹
گفتار دوم: مفاهیم و اصطلاحات مرتبط.....	۱۴
۱-۲-۱- عهد.....	۱۴
۱-۲-۲- وفا.....	۱۶
۱-۲-۳- فقه.....	۱۶
۱-۲-۴- احکام فقهی.....	۱۸
۱-۲-۵- اخلاق.....	۱۸
۱-۲-۶- علم اخلاق.....	۱۹
گفتار سوم: حکم فقهی وفای به عهد.....	۲۰
۱-۳-۱- قول مشهور.....	۲۰
۱-۳-۲- اقوال فقها.....	۲۲
نتیجه‌گیری.....	۲۳
گفتار چهارم: مبانی وفای به عهد.....	۲۴
۱-۴-۱- ملاک مفاهیم اخلاقی.....	۲۴
۱-۴-۲- مبانی اخلاق.....	۲۶
۱-۴-۳- وجودشناختی.....	۲۷

۳۱	 معرفت‌شناختی..... ۲-۲-۴-۱
۳۵	 انسان‌شناختی..... ۳-۲-۴-۱
۳۸	 ارزش اخلاقی وفای به عهد..... ۳-۴-۱
۳۸	 ارزش ابزاری وفای عهد..... ۱-۳-۴-۱
۳۹	 ارزش غیری وفای به عهد..... ۲-۳-۴-۱
۳۹	 ارزش ذاتی وفای به عهد..... ۳-۳-۴-۱
۳۹	 رابطه باید و هست‌های اخلاقی وفای به عهد:..... ۴-۳-۴-۱
۴۰	 جمع‌بندی:.....
۴۳	فصل دوم: اقسام وفای به عهد و حکم اخلاقی آن.....
۴۴	گفتار اول: وفای به عهد و شخص متعهد.....
۴۴	 اهمیت وفای به عهد..... ۱-۱-۲-۱
۴۵	 اهمیت وفای به عهد از منظر قرآن..... ۱-۱-۱-۲
۴۷	 اهمیت وفای به عهد از منظر روایات اهل بیت(ع):..... ۲-۱-۱-۲
۵۰	 اهمیت وفای به عهد از منظر سنت معصومین(ع):..... ۳-۱-۱-۲
۵۱	 آثار وفای به عهد..... ۲-۱-۲-۱
۵۲	 آثار دنیوی..... ۱-۲-۱-۲
۵۵	 آثار اخروی..... ۲-۲-۱-۲
۵۸	 تعهد و شخص متعهد..... ۳-۱-۲-۱
۵۸	 تعهد در فقه..... ۱-۳-۱-۲
۶۱	 تعهد در اخلاق..... ۲-۳-۱-۲
۶۴	 نتیجه‌گیری:.....
۶۵	گفتار دوم: شرایط اخلاقی انعقاد عهد.....
۶۶	 حسن فعلی وفای به عهد..... ۱-۲-۲-۱
۶۶	 ۱. عقل.....
۶۶	 ۲. فطرت.....
۶۷	 ۳. وحی.....

۷۰.....	۲-۲-۲- حسن فاعلی وفای به عهد.....
۷۶.....	خلاصه:.....
۷۶.....	گفتار سوم: احکام اخلاقی اقسام وفای به عهد.....
۷۷.....	۲-۳-۱- مؤلفه و شاخصه‌های حکم الزام اخلاقی وفای به عهد.....
۸۶.....	۲-۳-۲- احکام اقسام وفای به عهد.....
۹۶.....	جمع‌بندی.....
۹۹.....	فصل سوم: وجه جمع احکام فقهی و اخلاقی وفای به عهد.....
۱۰۰.....	گفتار اول: موارد ناسازگاری احکام فقهی و اخلاقی وفای به عهد.....
۱۰۳.....	گفتار دوم: مرجحات حکم فقهی یا اخلاقی در موارد عدم امکان جمع (تزامم).....
۱۰۳.....	۳-۲-۱- مرجحات فقهی.....
۱۰۶.....	۳-۲-۲- مرجحات اخلاقی.....
۱۰۶.....	۳-۲-۳- مرجحات عقلی.....
۱۰۷.....	۳-۲-۴- مرجحات شرعی (دینی).....
۱۰۸.....	گفتار سوم: وجه جمع احکام فقهی و اخلاقی.....
۱۱۶.....	جمع‌بندی و ارائه راهکار.....
۱۲۳.....	منابع و مأخذ.....
۱۳۵.....	مقالات:.....
۱۳۶.....	سایت‌ها:.....

